

W refleksji ogólnej zauważając, że można osiągnąć na obczyźnie stabilizację, wybudować dom, ożenić się, ale czy duszą można wrosnąć w obcy świat, odpowiada słowami kuzyna, znanego malarza, który zamieszkuje w USA, przebywając gościnnie w Świeradowie: „Ty to masz dobrze. Siedzisz w swoim domu i patrzysz na Polskę. A ja muszę zostać w tym amerykańskim cyrku” (s. 44).

Książka badacza polskiej emigracji Henryka Olesiaka jest szczególną lekturą. Ukazuje się w niej: a) postrzeganie współczesnej Polski z punktu widzenia jej wnikliwego badacza – psychologa; b) recepcję współczesnej polskiej kultury politycznej przez emigranta żyjącego ponad 40 lat na emigracji politycznej, a w ostatnich latach zamieszkującego też czasowo w Polsce.

Najistotniejsze ogniwa poznawcze prezentowanej lektury zawierają się w: 1. próbie określenia współczesnej polskiej tożsamości kulturowo-cywilizacyjnej; 2. zdefiniowaniu życia diasporalnego z punktu widzenia jego uczestnika; 3. wskazaniu roli mediów w kreowaniu tożsamości polonijnej; kultury politycznej oraz ich relacji z polityką i biznesem; 4. odczytaniu krytycyzmu postaw, zachowań, wartości współczesnych, polityków i ludzi życia publicznego prezentowanym w przestrzeni medialnej; 5. określeniu zmian tożsamościowych powodowanych życiem emigracyjnym.

Książka zasługuje na uwagę badaczy i uczestników życia imigracyjnego oraz szerokiego kręgu ludzi interesujących się polityką.

Andrzej Chodubski

Adam Romejko, *Polacy w Wielkiej Brytanii: interpretacja mimetyczna*, Poligrafia Redemptorystów, Tuchów 2015, ss. 600.

We współczesnych badaniach nauk humanistycznych i społecznych szczególnie nośnym zjawiskiem i procesem kulturowo-cywilizacyjnym jest migracja. W przeszłości i współcześnie ważną sferą życia ludzkiego były i są ruchy migracyjne. Człowiek od zarania dziejów znajduje się w drodze. Różne są przyczyny tej rzeczywistości. Generalnie jednak postrzega się pozytywne strony zjawiska. Uznaje się, że migracje wzbogacają kulturowo ludzi w nich uczestniczących; pow-

szechnie znana jest maksyma, że podróże kształcą. W obrazie życia migracyjnego postrzega się jednak też negatywne ogniwa życia kulturowego, m.in. ujawniające się trudności przy wchodzeniu w nową przestrzeń społeczno-polityczną, które wynikają najczęściej z niedoborów natury językowej, braku akceptacji ze strony mieszkańców kraju przyjmującego, wykorzystywanie (głównie ekonomiczne), tęsknoty za krajem pochodzenia.

W przestrzeni migracyjnej ujawnia się z dużą siłą emigracja Polaków do Wielkiej Brytanii. Duży jej zasięg ujawnił się w XIX w. Osiedlali się tu wychodźcy, w tzw. połowie drogi, których celem było dotarcie za Ocean.

W prezentowanej książce podjęto próbę ukazania obrazu diasporalnego życia kulturowo-cywilizacyjnego Polaków w Wielkiej Brytanii. W nakreśleniu problemu posłużono się teorią mimetyczną, tj. fenomenem naśladownictwa oraz teorią mimetyczno-ofiarowniczą, tj. postrzeganiem życia kulturowego z punktu widzenia ofiary. W migracji w tym względzie ujawnia się motyw obcego. Metoda ta została wypracowana przez francuskiego antropologa René Girarda (ur. 1923 r.), który zwraca uwagę na powtarzalność zjawisk społeczno-politycznych oraz ich przystosowalność – niezależnie od czasu i miejsca ich występowania.

W pracy podjęto próbę zastosowania teorii mimetycznej jako narzędzia poznawczego, dzięki któremu możliwe jest głębsze spojrzenie z politologicznego punktu widzenia na kwestie migracyjne, w tym w odniesieniu do polskiej diaspory.

W prezentacji problemu poznawczego wyodrębniono cztery rozdziały zatytułowane kolejno: 1. Teoria mimetyczna we współczesnej nauce; 2. Społeczność polska w przestrzeni kulturowo-cywilizacyjnej Wielkiej Brytanii; 3. Powieść i film a mimetyczny ogląd społeczności polskiej w Wielkiej Brytanii; 4. Życie polityczne Polaków w Wielkiej Brytanii; interpretacja mimetyczna. Rozdział pierwszy jest swoistym metodologicznym wprowadzeniem do analizy życia diasporalnego Polaków w Wielkiej Brytanii. Wyodrębniono w nich cztery zagadnienia: 1. René Girard – osoba i dzieło (a w tym: 1. Pragnienie mimetyczne, 2. Twórczość René Girarda); 2. Główne założenia teorii mimetycznej (a w tym: 1. Pragnienie mimetyczne, 2. Mechanizm *kozła ofiarnego*, 3. Rytuály,

mity i tragedia grecka jako świadectwo mechanizmu *kozła ofiarnego*); 3. Polityczne aspekty teorii mimetycznej; 4. Intelktualna recepcja teorii mimetycznej: Jest to czytelnie zaprezentowanie teorii. Ukazuje się jego dorobek intelektualny, istotę teorii, którą prezentuje się w kontekście różnych odniesień kulturowych, podkreśla się polityczne jej aspekty oraz ukazuje się jej intelektualną recepcję. Przypomina się, że René Girard jest autorem ponad 20 książek. Spośród nich wiele zostało wydanych w języku polskim. Tłumaczono je też na języki: angielski, niemiecki, duński i hiszpański. W Polsce nośne stały się m.in. tytuły: 1. *Prawda powieściowa i kłamstwo romantyczne* (2001); 2. *Sacrum i przemoc* (1993–1994); 3. *Kozioł ofiarny* (1987); 4. *Dawna droga, którą kroczyli ludzie niegodziwi* (1992); 5. *Początki kultury* (2006).

W prezentacji założeń teorii mimetycznej wskazuje się na myśl René Girarda, że człowiek jest istotą, której egzystencja naznaczona jest naśladownictwem. Naśladowanie jest jednym z istotnych faktów ludzkiego pragnienia. Zdolność do naśladownictwa wpływa w znaczący sposób na sferę życia człowieka, którą jest pragnienie. Cechą charakterystyczną pragnienia jest to, że w przeważającej mierze nie jest ono spontaniczne. Zawsze jest ktoś, kto na nie wpływa, którego pragnienie się naśladowuje. Efektem mimetycznej infekcji, na którą nakłada się u istot ludzkich inklinacja bez przemocy, jest kryzys a w konsekwencji eskalacja konfliktu (s. 35). Narastający konflikt stanowi poważne niebezpieczeństwo, które nie jest problemem natury teoretycznej, lecz praktycznej. Kryzys mimetyczny stanowi szczególne zagrożenie dla istniejących w przeszłości oraz obecnych społeczności, którym brakuje prawnego porządku z jego „aparatem przemocy” w postaci sądownictwa.

Wskazuje się, że w przeprowadzonych przez René Girarda analizach pojawiają się tematy, które można określić mianem politycznych. Mają one na celu dawanie tej czy innej stronie debaty narzędzia do walki z przeciwnikiem, lecz stawiają sobie za cel ukazywanie mechanizmów, na których opiera się będąca ważną częścią ludzkiej natury sfera polityczna. Podkreśla się np., że według René Girarda przyczyną udomowienia zwierząt nie były kwestie ekonomiczne, lecz zapotrzebowanie na osoby, które mogłyby zastąpić ludzi w rytuale ofiarniczym (s. 91).

Odnosząc mimetyczność do władzy wskazuje się, że ze zdobyciem władzy wiąże się konieczność jej utrzymania. Jest to możliwe dzięki zdolności sprytnego wykorzystania mimetycznego postępowania ludzi.

Ukazując zainteresowanie mimetyczne w Polsce odnotowuje się znaczące jego miejsce w myśli intelektualnej, a w tym w przestrzeni politologicznej. René Girard wskazuje, że ludzki mimetyzm może być skutecznie wykorzystany na płaszczyźnie politycznej do zdobycia władzy, a następnie do jej utrzymania (s. 144).

Charakteryzując społeczność polską w Wielkiej Brytanii wyodrębniono zagadnienia: 1. Obiektywne czynniki kształtujące tożsamość kulturową Wielkiej Brytanii (1. Warunki geograficzno-przyrodnicze, 2. Ludność, 3. Historia, 4. Gospodarka, 5. Kultura); 2. Ognia rozwoju kontaktów polsko-brytyjskich (1. W średniowieczu, 2. W czasach nowożytnych do rozbiorów Polski, 3. W XIX i na początku XX w., 4. W czasie I wojny światowej i w okresie międzywojennym, 5. W czasie II wojny światowej, 6. Od czasów powojennych do końca XX w., 7. Współczesne relacje polsko-brytyjskie); 3. Polonia brytyjska (1. Geneza i dzieje Polonii brytyjskiej do II wojny światowej, 2. Od wybuchu II wojny światowej do przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, 3. Współczesne oblicze społeczności polskiej w Wielkiej Brytanii). Jest to właściwe, monograficzne zarysowanie problemu poznawczego. Przypomina się, że relacje pomiędzy mieszkańcami ziem polskich i brytyjskich rozpoczęły się ponad tysiąc lat temu. Do najstarszych świadków, u których znajduje się odniesienie do obszarów współczesnej Polski należy poemat *Widsith*, prawdopodobnie z VII w. (s. 207). Bardziej intensywne kontakty między przestrzenią kulturową Polski i Wielkiej Brytanii rozpoczęły się na przełomie XV i XVI w. Na ziemie polskie przynosili się Szkoci, którzy uznawali się za prześladowanych katolików. Zintensyfikowanie kontaktów między stronami powodował handel w przestrzeni Morza Bałtyckiego. W XIX w. nastąpiło przesunięcie się relacji z przestrzeni ekonomicznej na polityczno-niepodległościową. Sprawy niepodległościowe (powstania narodowe Polaków nie spotkały się ze znaczącym zrozumieniem wśród brytyjskich elit (s. 221). W czasie I wojny światowej oraz w okresie międzywojennym również nie było znaczące zainteresowanie społeczności brytyjskiej sprawa-

mi polskimi. W czasie II wojny światowej zasadniczo nie zmieniły się priorytety polityki zagranicznej Wielkiej Brytanii. Po II wojnie światowej „kością niezgody” w relacjach na linii Warszawa – Londyn stali się polscy żołnierze i cywile, którzy zdecydowali się nie wracać do Polski. Część z nich osiedliła się w Wielkiej Brytanii. Brytyjczycy opowiadali się za ich powrotem do Ojczyzny. W powojennych dekadach relacje polsko-brytyjskie naznaczone były pragmatyzmem władz londyńskich (s. 229). Problematyczną kwestią w tych relacjach był stosunek do społeczności żydowskiej. Polaków postrzegano jako ludzi nieprzystosowanych do tego co cywilizowane. Potwierdzeniem tej opinii był niechętny stosunek Polaków do inności. Nowa rzeczywistość w relacjach brytyjsko-polskich zaistniała po wprowadzeniu 13 grudnia 1981 r. stanu wojennego. Zdecydowało się wtedy zostać 4,4 tys. Polaków w Wielkiej Brytanii, spośród których 400 osób ubiegało się o azyl polityczny (s. 255). W okresie po II wojnie światowej Polacy w Wielkiej Brytanii wytworzyli silną instytucjonalność polonijną, w tym wymiarze politycznym, co w wykładzie zaprezentowano z dużą starannością poznawczą. Kolejnym ważnym wydarzeniem, które w znaczący sposób wpłynęło na kształt Polonii brytyjskiej było wejście 1 maja 2004 r. Polski do struktur Unii Europejskiej. Otwarty został w tym dniu dostęp Polakom do zachodnioeuropejskiego, a w tym brytyjskiego rynku pracy. Według danych konsularnych obecnie zamieszkuje w kraju tym ok. 900 tys. Polaków. Stali się oni dość widoczną grupą, nawet w „wielobarwnym” Londynie. Do rangi symbolu najnowszych przybyszów urosły w mieście tym – dworzec autobusowy *Victoria Coach Station* oraz znajdująca się w pobliżu POSK, tzw. ściana placzu. Podkreśla się, że atutem Polaków była i jest zdolność przystosowawcza, która prowadzi do asymilacji w miejscowym społeczeństwie (s. 296).

Prezentujący ogłód społeczności polskiej w Wielkiej Brytanii prezentowany w literaturze i filmie z pozycji mimetycznej wyodrębniono zagadnienia: 1. Twórczość powieściowa (1. Jerzy Pietrkiewicz, *Przyszłość do wynajęcia* (1958), 2. Danuta Mostwin, *Dom starej lady* (1958), 3. Clare Francis, *Kraj rodzinny* (2005), 4. Joanna Czechowska, *Goodbye Polsko* (2006), 5. Daniel Koziarski, *Socjopata w Londynie* (2007), 6. Marina Lewycka, *Dwa domki na kółkach* (2007), 7. Polly Courtney,

Oddaleni (2008), 9. Dana Parys – White, *Emigrantka z wyboru, Opowieść londyńska* (2008), 10. Adam Miklasz, *Polska szkoła boksu Powieść emigracyjna* (2009), 11. Ada Martynowska, *Karpie, łabędzie i Big Ben* (2010), 12. Justyna Nowak, *Opowieść emigracyjna* (2010); 2. Twórczość filmowa (1. Jerzy Skolimowski, *Fucha* (1982), 2. Jerzy Skolimowski, *Najlepszą zemstą jest sukces* (1984), 3. Krzysztof Lang, *Papierowe małżeństwo* (1992), 4. Anna Kazejak-Dawid, Jan Komasa, *Maciej Migas, Oda do radości* (2006), 5. Dominic Lees, *Londyńczyk* (2006), 6. Ken Loach, *Polak potrzebny od zaraz* (2007), 7. Shane Medows, *Somers Town* (2008), 8. *Londyńczycy i Londyńczycy 2* (1. Greg Zgliński, *Maciej Migas, Londyńczycy* (2008), 2. *Maciej Migas, Kordian Piwowarski, Wojciech Smarowski, Londyńczycy 2* (2009)); 3. *Polityczna alegoria w powieści i filmie o Polakach w Wielkiej Brytanii* (1. *Polska „macocha”*, 2. *Brytyjska „ziemia obiecana”*, 3. *Polska sieć społeczna*, 4. „Stara” i „nowa” emigracja, 5. *Przyjaźń i zmysłowość jako droga wejścia w społeczność brytyjską*. 6. *Brytyjski stereotyp Polski i Polaków*). Jest to oryginalna część analizy poznawczej. Wykonana jest z dużą starannością i danalitycznością poznawczą. Obraz społeczności polskiej w Wielkiej Brytanii prezentuje się na gruncie specyficznej bazy źródłowej, jaką stanowią literatura i film. Metodologiczną warstwę w analizie stanowi mimetyczność. Analiza ta osadzona jest w starannie zgromadzonej literaturze przedmiotu.

Refleksyjny ogłód życia politycznego Polaków w Wielkiej Brytanii z perspektywy mimetycznej zaprezentowano w formie zagadnień: 1. *Ofiara jako czynnik budujący i integrujący społeczność polską*; 2. *Między przeciętnością a heroizmem – kwestia mitologizowania obrazu społeczności polonijnej*; 3. *Walka o przywództwo w środowiskach polonijnych*; 4. *Stereotypowe elementy obrazu Polaków w brytyjskim przekazie medialnym*; 5. *Seriał Londyńczycy jako wydarzenie polityczne*.

Są to nośne zagadnienia poznawcze ukazujące podstawowe ogniwa diasporalnego życia politycznego Polaków. Prezentuje się wartości polskiej kultury politycznej, które wpisują się w przeszerzenia mimetyczności. Wskazuje się, że w każdej zbiorowości występują indywidualia, które aspirują do pełnienia funkcji przywódczych. W byciu liderem wiąże się możliwość podejmowania decyzji dotyczących życia nie tylko w wymiarze jed-

nostkowym, lecz także wspólnotowym. Rozstrzygnięcia mogą odnosić się do różnych obszarów życia codziennego obywateli, w tym do szeroko rozumianej przestrzeni duchowej – tzw. *rząd dusz*. Ze strony polskich władz emigracyjnych podkreślano, że stanowią one legalne przedłużenie prawnego układu przedwojennej Polski (s. 474). Przypuszcza się, że Polacy osiedlający się na Wyspach Brytyjskich wysoko krytycznie wypowiadali się na temat zdradzieckiej postawy Wielkiej Brytanii w stosunku do Polski, to jednak większość z nich nie wybrała jednak *honorowego rozwiązania* w postaci reemigracji bądź osiedlania się w którymś z krajów, który nie odegrał negatywnej roli kreowania pojażańskiego porządku.

Wskazuje się tu, że redaktorzy „Dziennika Polskiego” się za *duchową władzą*. Wyrazili przekonanie, że byli powołani do pełnienia „roli jedynie słusznego wyrażiciela opinii emigracyjnej”. Funkcjonowała w redakcji „czarna lista”, która obejmowała wiele osób z życia publicznego, których nazwiska nie mogły być wymieniane na łamach „Dziennika Polskiego”, nawet jeśli to były nekrologii (s. 492).

W refleksji podsumowującej analizę przy pomocy „Girardowskich okularów” stwierdza się, że funkcjonowanie Polonii w Wielkiej Brytanii ujawnia powtarzające się mechanizmy oraz schematy i to niezależnie od tego, którą falę emigracyjną się bada. Społeczność ta chętnie pozycjonuje się jako ofiara (s. 530). Chętnie podkreśla ona heroiczną gotowość do ofiary dla Polski, czego potwierdzeniem były „spakowane walizki” (mit o powrocie). Pomiędzy „starą” a „nową” emigracją ujawnia się wiele paralel, szczególnie jeśli się uwzględni fakt, że w Wielkiej Brytanii rozpoczynają się dzieje gasterbeiterów, iż doświadczają społecznej deklaszacji, z której dopiero mogą podnieść się ich dzieci i wnuki.

Lektura tej książki przekonuje, że jest ona: 1. Oryginalnym osiągnięciem naukowo-badawczym ukazującym z pozycji lektury politycznej obraz diasporalnego życia Polaków w Wielkiej Brytanii; 2. Metodologicznie ukazuje istotę i zadania interpretacji mimetycznej; 3. Za ważne ognia bazy źródłowej uznaje się w pracy twórczość literacką i filmową. Baza ujawnia się z dużą siłą tzw. miękką rzeczywistość życia polonijnego, a zwłaszcza kwestie świadomości i kultury politycznej; 4. Zgromadzenie w niej niezwykle bogate

tej warstwy materiałów i literatury przedmiotu ukazującej różne aspekty życia polonijnego, w tym z przestrzeni psychologii społecznej oraz psychologii polityki; 5. Z wielką starannością prezentuje się w niej podejście politologiczne w rozpoznawaniu zagadnień migracyjnych i polonijnych.

Książka zasługuje na dużą uwagę czytelników orientujących się na rozpoznawanie życia emigracyjnego, diaspor polskiej oraz interpretację mimetyczną zjawisk i procesów życia kulturowo-cywilizacyjnego.

Andrzej Chodubski

Paweł Nieczuja-Ostrowski, *Ormianie w Polsce. Przeszłość i teraźniejszość*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011, ss. 445.

W rozpoznawaniu kwestii ludnościowych świata dużą uwagę przykuwa społeczność ormiańska. Uznawana jest ona za jedną z najistotniejszych w świecie. Jako naród istnieje od ok. tysiąca lat p.n.e. Jest to społeczność diasporalna, która dobrze adaptuje się i integruje w różnych częściach globu ziemskiego. W polskiej przestrzeni kulturowej zaznacza swą obecność od XI w. Jej przedstawiciele wpisali się chlubnie w rozwój polskiego życia kulturowo-cywilizacyjnego. A nawet postrzegani są wśród luminarzy kultury polskiej, jak np. Szymon Szymonowicz, Grzegorz Piramowicz, Juliusz Słowacki czy współcześnie Jerzy Kawalerowicz, Krzysztof Penderecki.

Obecność społeczności ormiańskiej dawnej, jak i współczesnej w Polsce zasługuje w badaniu politologicznym, na uwagę m.in. w jej relacji do władz politycznych, wartości politycznych, kultury politycznej. Kontekst ten stał się przedmiotem badawczym w prezentowanej książce. Za uważa się, że w latach 80. i 90. XX w. ujawniło się zjawisko organizacyjnego i kulturalnego ożywienia mniejszości narodowych zamieszkujących w Polsce, jak też nastąpił napływ wielu imigrantów, a w tym Ormian.

Charakteryzując tę społeczność wskazuje się zwykle na takie jego cechy antropologiczne, jak: 1. Wytrwałość i pracowitość; 2. Ruchliwość przestrzenna; 3. Łatwość adaptacji i integracji; 4. Racjonalność myślenia; 5. Cenień wiedzy i umie-